

INFORME FINAL DE LES JORNADES AMB MOTIU DELS 25 ANYS DELS ACORDS DEL 1992 ENTRE L'ESTAT I LA COMISSIÓ ISLÀMICA D'ESPANYA

Associació Stop Als Fenòmens Islamòfobs (SAFI)

El següent és l'informe final de les jornades organitzades i celebrades per l'Associació Stop Als Fenòmens Islamòfobs els dies 13 de maig i 11 de novembre de l'any 2017 a l'IEMed i l'Espai Jove la Fontana.

Elaboració i relatoria: Martin Lundsteen

Amb la col·laboració de: Ariadna Solé i Arraràs, Alberto López Bargados, i Mustapha Aoulad Sellam Slaou

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
i Relacions Institucionals
Direcció General d'Afers Religiosos

**Ajuntament de
Barcelona**

22/12/2017

Informe final de les jornades amb motiu dels 25 anys dels Acords del 92 entre l'Estat i la Comissió Islàmica d'Espanya

Associació Stop Als Fenòmens Islamòfobs (SAFI)

Aquest any 2017 es compleixen 25 anys des de la signatura dels acords del 1992, (Llei 26/1992, 10 de novembre) entre la Comissió Islàmica d'Espanya i l'Estat Espanyol, els quals gaudeixen del rang d'una llei de les Corts Generals. L'objectiu d'aquests acords, vigents fins l'actualitat, és promoure les condicions per l'exercici efectiu de la llibertat religiosa de les persones musulmanes residents a Espanya, i remoure els obstacles que impedeixen aquest exercici.

Tanmateix, la realitat de la quotidianitat de les persones musulmanes del nostre territori català, demostra amb claredat que no podem afirmar que hem assolit l'objectiu bàsic d'aquests acords. Per tant, i aprofitant l'ocasió del 25è aniversari d'aquesta signatura, creem que seria un exercici de salut democràtica i de construcció de la cohesió social desitjada, examinar el grau de l'aplicació d'aquests acords i identificar les llacunes legals, socials, tècniques i polítiques que no ajuden a fer efectius plenament aquests acords, i en la mesura del possible, proposar-ne les possibles solucions.

["Un dels temes claus és l'organització d'una comunitat' - altament complexa i diversa-, i la seva interlocució amb les institucions"]

PUNTS ESPECÍFICS

Llocs de culte

Si bé és veritat que des de la Generalitat s'ha implementat una llei de centres de culte, la Llei 61/2009 del 22 de juliol, que aclareix la situació de poca definició legal existent abans, un dels conflictes oberts encara a Catalunya és el rebuig envers a alguns llocs de culte islàmic (actualment, hi ha dos casos d'oposició a llocs de culte islàmic només a Barcelona). Sovint l'administració pública adopta un posicionament de suposada neutralitat i opta per no interferir massa; una posició que pot afavorir els grups majoritaris de la societat. Per això, i davant del que sembla una creixent conflictivitat social, s'instà a l'administració pública a seguir oferint el mateix servei a totes les comunitats religioses, però, al mateix temps, fer complir la llei i vetllar pel compliment dels drets existents que assisteixen a les comunitats religioses minoritàries, en aquest cas les islàmiques.

En aquest sentit, i per tal d'ajudar a la regularització de les pràctiques religioses d'aquestes comunitats minoritàries, i sobretot reconeixent el paper fonamental que poden complir els llocs de culte, es recomana mantenir i estudiar l'ampliació de les línies de subvenció existents per l'adequació dels locals a fi de complir amb la normativa, i també, per les celebracions importants, quan el lloc de culte es queda petit i les comunitats es veuen forçades a llogar un equipament.

Cementiris

La qüestió entorn els cementiris és un tema pendent d'abordar. El problema de fons és semblant al dels llocs de culte: hi ha poc sòl i és molt car, i a més, sembla ser que la normativa sanitària en el cas de Catalunya no permet l'enterrament directament a terra sense taüt i això fa més difícil crear espais adequats. Ara bé, tot i que és cert que hi ha una normativa específica que impedeix tot enterrament sense taüt, alguns assenyalen que és una qüestió que s'ha tractat directament amb el Departament de Salut, que posa sobre la taula una sèrie d'arguments tècnics que el desaconsellen.

Per tal de solucionar aquest estancament, i donats el desconeixement i la manca de recursos, es recomana en primer lloc, convocar unes jornades específiques entre la comunitat musulmana i les distintes administracions sobre el tema: com s'ha d'enterrar, com s'acceptaria enterrar d'una forma "*halal*", etc. Així mateix, es proposa revisar el paràgraf que menciona enterrar amb taüt per tal de veure si es pot modificar, o al menys aclarir-ho per tal que els drets que sí que existeixen es puguin complir. Per l'altra banda, com que el problema està en la forma d'enterrar (amb taüt a terra), potser s'hauria de ser creatiu. Existeixen solucions intermèdies, com ara enterrar a nínxols però dintre la terra (cap a baix), o crear una mena de tomba a terra feta de ciment on es permetria enterrar varis taüts.

El repte també és promoure el coneixement entre els ajuntaments de l'apartat dels Acords de cooperació del 1992, segons el qual ha d'haver parcel·les destinades a la confessió islàmica als cementiris municipals. Això s'ha de començar a implementar, s'han de preveure parcel·les municipals. Per tant, queda molta feina per fer a fi d'aconseguir un compliment satisfactori d'aquest dret.

L'educació religiosa islàmica.

Abans de tot, es considera important poder garantir el dret a l'educació islàmica en el sistema educatiu català. Hi ha poca sensibilitat amb el tema entre els directors. I, en comparació amb la resta de comunitats autonòmiques, Catalunya no té professors d'educació religiosa, un fet greu si es té en consideració el nombre d'estudiants musulmans (82.000 segons UCIDE, en total s'estimen uns 290.000 alumnes musulmans a nivell de l'estat). Una petició que, com a mínim, ha estat posada sobre la taula en diferents moments des del 2003. En aquest sentit, a l'escola hi ha una gran discrepància entre la norma i la pràctica: entre l'ideari, la construcció que l'escola fa de si mateixa com a espai de llibertat i igualtat, de salvaguarda dels drets i la realitat diària. No cal que existeixi cap llei que prohibeixi res; ans al contrari, tot i existir unes lleis o ordenances que protegeixen la igualtat, tot i que domina la idea de l'escola com a lloc de llibertat i igualtat, existeixen jerarquies lingüístiques, culturals i religioses. Hi ha religiositats que són més legítimes a les escoles i d'altres no quadren amb la idea dominant de com ha de ser una ciutadana espanyola/catalana de determinada religió. És a dir, malgrat determinades normes que

suposadament són pro-diversitat i on hi ha tot un ideari de llibertat i igualtat, el dret a la llibertat religiosa de les musulmanes és qüestionat diàriament perquè a la pràctica hi ha formes de ser i d'estar, determinades corporalitats, que són menystingudes i d'altres que es perceben com a més correctes. Per això mateix, es recomana obrir un debat a nivell de l'escola pública sobre com aconseguir una escola plenament laica i igualitària, on tots els alumnes, siguin de la confessió que siguin, es puguin expressar i rebre educació religiosa de forma lliure i igual. Una tasca que, sens dubte, implicaria sensibilitzar i informar bé sobre els marcs legals existents sobre la llibertat religiosa i aquests Acords.

Quan es va començar a treballar els continguts teòrics, arran del Real Decret 2438/1994 del 16 de desembre, es van visualitzar dues sensibilitats diferents respecte l'educació: una primera que estava menys enfocada en els escrits i ritus, i valorava més la divulgació entre musulmans i no-musulmans, i una segona que estava més enfocada en l'ensenyament religiós en si mateix. Malgrat els canvis que s'han produït des de l'any 1992 tant a nivell social -el gruix de persones musulmanes és més variat i els actors són diferents- com a nivell polític, sembla ser que fins avui dia s'està pensant tot des de Madrid i des d'una Comisió Islàmica de España (CIE) cada cop més centralitzada. En l'actualitat es produeix una nova organització de l'ensenyament. Ara ja no es fa per l'islam, no es fa per la religió, sinó que, amb la nova reforma de l'ensenyament, hi ha una necessitat de col·locar l'oferta de l'assignatura de religió en un lloc diferent. Tot i que es reconeixen aspectes interessants sobre la violència de gènere, homofòbia i anti-semitisme, islamofòbia, xenofòbia i racisme, com també un bloc sobre el diàleg interreligiós, els nous continguts dels currículums s'han fet des d'una forma d'entendre l'islam molt limitada i amb una clara intenció securitària, fent de l'ensenyament de l'Islam una eina de lluita contra la radicalització. El currículum és redactat per la CIE, però es pregunta, per qui dintre de la CIE?

Per tot això, es planteja l'urgent necessitat de revisar la filosofia de l'educació islàmica i el seu contingut. S'adverteix que, més que vigilar que es compleixi o no amb allò que s'ha promès (que també), s'ha de vigilar el contingut d'allò que s'ensenya i denunciar el currículum. Els currículums, tal com estan formulats ara, poden convertir-se en una eina més de conflicte i odi, i de tensió dins d'unes escoles que ja tenen força problemes.

Més enllà del contingut teòric i didàctic, es recomana també parlar del tipus de formació que s'ofereix o es demana als professors que donarien aquesta educació. Potser s'hauria d'establir un procediment i criteris per a la seva selecció, sempre en consonància amb les persones interessades, ja que han d'atendre un gruix d'alumnes amb diferències d'edat importants. Tanmateix, s'assenyala que ateses les diferències territorials i autonòmiques existents, hauríem de restar atents a les necessitats diferents que hi pugui haver entre les diferents comunitats musulmanes existents.

S'observa un important debat pendent sobre la llengua d'impartició, perquè molta gent no entén l'àrab. Davant d'això, alguns remarquen que l'important és que s'apregui la religió; atenent la diversitat idiomàtica i d'origen dels fidels, s'hauria d'oferir en un idioma que tots entenguin (o en varis).

Referent a l'àmbit educatiu, són dos temes de gran preocupació la segregació escolar i el fracàs escolar. En aquest sentit es recorda la conjugació entre una i l'altra (segregació i fracàs): a l'escola contínuament estan arribant nous alumnes i es talla el ritme de la classe. Així mateix, sovint tenen molts problemes a l'escola pública: per qüestions de racisme, nens amb grans coneixements de matemàtiques a quart d'ESO són derivats pel seu professor cap a la Formació Professional. En aquest sentit, i atès que és una possible font d'alienació,

s'assenyala que és important d'estar-hi atent. Una escola pública que no atén les necessitats particulars de la gent minoritària a nivell d'educació cultural i de religió, pot afavorir la consegüent creació d'escoles privades.

Assistència religiosa i drets civils

Si s'analitza l'evolució històrica de la gestió del fet religiós a nivell del marc polític i legal, dins l'estat espanyol, trobem que estem en un període entre l'acomodació i la securització. Sobretot és a partir del 2004 quan neix una nova etapa amb noves regularitzacions i noves polítiques on la lògica ja no és de cara a la galeria sinó cap a l'interior i es mou amb una mena de tensió permanent entre l'acomodació de la diversitat i la securització.

A nivell concret, trobem que a l'exèrcit són les reials ordenances de l'exercit de terra del 1983, que malgrat tot reconeixen força espai a la pluralitat religiosa i llibertat religiosa; sempre condicionant-la a la disponibilitat del servei. Malgrat tot, a nivell pràctic, existeixen unes orientacions i unes pautes sobre com organitzar l'activitat militar per tal de ser respectuosa amb els horaris i unes festivitats diferents, això sí, sempre supeditat als criteris operatius i logístics. Tot i així, malgrat que sobre el paper no hi ha grans tractaments diferenciats, les disposicions en l'àmbit són més detallades respecte al reconeixement de la pluralitat religiosa que en les altres esferes. S'adverteix en aquest sentit que de moment no existeix cap "imam castrense" tot i que la Llei de Llibertat i Drets dels Militars reconeix aquests drets i deures religiosos. En canvi, quan tractem l'assistència religiosa en els centres penitenciaris i hospitals, veiem que malgrat que tota la normativa reconeix la importància i conveniència de disposar d'espais per aquesta assistència religiosa, l'accés a aquests espais està regulat. A més, s'acostuma a ignorar els més dèbils de les minories, com serien per exemple els i les musulmanes que no tenen papers i els que estan en els CIE (tot i que en aquest últim cas la competència és de l'Estat). Així mateix, a les presons han fet un treball molt més intens per a l'acomodació de la diversitat religiosa, tot i que domina un model molt més uniformista que no s'admet la diversitat interna de cada confessió i es mostra poc receptiu a les necessitats particulars, basant-se sobretot en una dinàmica de control. Als hospitals, en canvi, generalment no s'aborda el tema, no hi ha una línia institucional clara i per tant la qüestió és objecte de variacions i diferències importants de centre a centre. Les desigualtats estructurals existents venen agreujades per tres tipus de dinàmiques internes informals inherents a les lògiques institucionals: 1) una des-responsabilització institucional; més que una oposició frontal als centres, sembla més aviat que ningú s'ocupa dels temes i s'acaba parlant amb el capellà, sobretot als hospitals, i hi ha una incomoditat extrema a treballar-ne; 2) un "catolicisme banal", gairebé imperceptible, però que imposa certs privilegis, potser invisibles a nivell institucional i que no són objecte de debat; 3) una lògica securitària. Es recomana, per tant, ser més proactiu i pressionar per tal que també es respectin els drets en aquestes institucions.

Un dels punts de debat més candents gira al voltant del vel islàmic i la seva condició com a dret religiós. Malgrat el fet que els Acords, la Llei Orgànica de Llibertat Religiosa i el Conveni Europeu de la Llibertat Religiosa emparen el dret de llibertat religiosa, només el conveni considera l'ús del *hijab* una conducta que es pot emparar pel dret a la llibertat religiosa; específicament, diu que "sempre i quan aquesta conducta sigui l'expressió de les experiències religioses de la dona que ho porta". En canvi, i malgrat la seva importància social (és un dels temes més debatuts i més recurrents en termes mediàtics i polítics), ni els Acords ni la Llei Orgànica van considerar necessari fer cap menció al respecte. Ans al

contrari, semblen semblar dubtes sobre el dret a exercir aquesta llibertat religiosa. En aquest sentit, es planteja sensibilitzar sobre el dret humà existent sobre aquest tema, i normalitzar i visibilitzar la seva presència. Així mateix, donat que els centres educatius són un dels espais on s'ha produït més debat i polèmica, i fins i tot algunes sentències i prohibicions, es recomana treballar el tema molt més a les escoles. No existeix a Espanya cap legislació en referència a aquesta qüestió, no obstant ja s'han pres decisions judicials, fins el punt que, a partir d'un reglament de règim intern d'un institut públic, s'ha pogut expulsar a una alumna amb *hijab*. En aquest sentit, es pregunta per què hi ha tanta impunitat a l'hora de qüestionar un dret civil, un dret religiós, quan les persones a qui se'ls nega aquest dret a la ciutadania són dones.

A més, es proposa revisar la llei referent als imams. Malgrat que es regulin els drets laborals dels imams, només implica les comunitats integrades a les CIE. Tanmateix, la cobertura de la seguretat social d'un imam i el seu regim laboral, exceptuant la prestació en cas d'atur, al contrari dels altres treballadors o persones col·laboradores.

Falten polítiques clares que garanteixin la dimensió pública del fet religiós. El marc de la llibertat religiosa es veu greument afectat tant pel desenvolupament normatiu com per les actuacions competencials de les comunitats autònomes, i els governs municipals que tenen atribuïdes competències i presten serveis que poden afectar l'exercici d'aquest dret. Competències diferents i no sempre clares, que afavoreixen que una administració passi la pilota a l'altra, i que no s'actui. Tanmateix, s'ha de vigilar la qüestió de la masculinització de l'assistència religiosa que l'aplicació dels Acords imposa a la pràctica, i, a nivell general, una masculinització de l'assistència i de la pràctica religiosa en general que no s'hauria d'institucionalitzar i normalitzar. Es proposa, per tant, i des de les administracions públiques, reconvertir espais catòlics en espais multireligiosos i implementar un calendari festiu pluri-religiós.

Tanmateix, es proposa que hi hagi sensibilització entre les direccions i treballadors de les empreses i que els sindicats pressionin en aquest sentit. Demanar a partir de precedents a altres empreses i que els treballadors coneguin els seus drets; aconseguir aquests espais als llocs de treball: dret a oració, dret a vestimenta, i en particular, per les dones, a portar vel.

Alimentació *halal*

Quan es van redactar els Acords, i es va optar per la formulació de "es procurarà", perquè en aquell moment, suposadament, no hi havia empreses ni productes que permetessin garantir aquest dret. Però aquesta realitat ha canviat i, per tant, avui dia s'hauria de reformular; caldria una jurisprudència que digués que "es garantirà". La Junta Islàmica assumeix el registre espanyol de patents i marques amb el certificat Halal. Està ajustat a dret. Dintre de les marques i garanties, cal convèncer les empreses de que es tracta d'un negoci. Ara per ara hi ha dos certificadors. Les raons que s'han d'argumentar no fan referència únicament a la condició ritual del *halal*, sinó també al canvi de model alimentari que aporta salut. Cal recordar en aquest sentit que allò *halal* no es limita a la carn, sinó que inclou també els additius, les verdures, els sucus, els cosmètics, els fàrmacs... Tal com també el tema de les finances. S'ha certificat com a *halal* a empreses logístiques, autoritats portuàries, etc. Restaurants sotmesos a control, també es certifiquen *halal*.

Tot i que sembla haver-hi poc coneixement entre les persones musulmanes sobre quines són les etiquetes necessàries i correctes, i quins són els seus drets, hi ha experiències de lluita

que tendeixen a enriquir aquesta visió. Arran d'aquestes experiències es veu com les administracions els sembla suficient oferir un menú sense porc o vegetarià. Però cal que les persones musulmanes coneguin els seus drets i que s'organitzin, com a consumidors. Per exemple, alguns inclús proposen fer grups de consum com fan altres 'consumidors' amb els productes ecològics, per tal de demanar el menú *halal*. Així alguns recorden que en un principi al distribuïdor li hauria d'interessar que el client estigui satisfet.

És necessari plantejar una organització conjunta, en certs moments, com per exemple la festa del sacrifici, *l'id al-adha*, en lloc de que cadascú la faci a la seva manera (d'una forma informal i irregular: al bosc, al terrat, etc.). S'ha de vetllar perquè hi hagi les condicions sanitàries necessàries. Un treball que sense dubte s'ha de fer amb les administracions.

Representativitats i organització comunitària

En primer lloc és important distingir l'organització segons els diferents nivells. No és el mateix el treball a nivell de la comissió (a Madrid d'anada i tornada), que el treball de carrer, a les mesquites, manifestacions de barris, etc. Així, a nivell de la CIE, predomina la idea que l'organització bicèfala ha estat una barrera per avançar en els drets dels musulmans. Per això es va proposar revisar-la, i al 2012 es va convocar a Madrid una assemblea de totes les federacions membres de la CIE; hi van acudir totes, i es van crear uns estatuts nous que acabarien amb la bicefàlia. És a dir, es van mobilitzar les persones musulmanes per canviar els estatuts arreu de l'estat. Abans i després, es van reunir amb totes les conselleries d'educació de l'estat i es va contactar amb tots els ministeris. Però finalment, el Registre d'Entitats Religioses del Ministeri de Justícia no volien pas inscriure aquests estatuts. A finals de 2015, però, l'Estat va proposar un Reial Decret per acabar amb la bicefàlia, i per això van inscriure una nova CIE. Però la nova estructura (amb un president, un secretari, un tresorer i dos vocals, a banda dels vint-i-cinc membres de la Comissió Permanent -representatiu de la diversitat i del territori-) no agrada a tothom. La pregunta però que resta per tractar és doncs si aquesta és il·legítima o no. Arran dels canvis que es van produir alguns argumenten que s'ha produït una homogeneïtzació de la CIE, i d'una manera forçada; en els seus estatuts inscrits al Ministeri, no s'aprecien els matisos existents. De fet, el tema de la representació i la interlocució és un tema encara molt sensible. S'haurien de revisar les estructures d'interlocució i organització existent, i analitzar de forma crítica el paper que ha tingut i tenen les diferents administracions, atès que com a Federacions o com a CIE no representen tots als musulmans espanyols. En aquest sentit, són moltes les persones que defensen obrir un debat sobre la CIE. Crear una assemblea o xarxa oficial de musulmans que esdevingui una estructura per a què tots els llocs de culte estiguin inscrits. Cal un interlocutor fort, una federació forta (però sens dubte s'ha de vigilar molt quan es constitueixi), una plataforma comú, que ajunti a totes les organitzacions i associacions.

Per l'altra banda moltes de les entitats i persones musulmanes defensen que les entitats i federacions han de ser més inclusives. No només s'han d'obrir als joves, sinó també a les dones, aconseguir que hi participin; són les entitats que han d'obrir els espais, sobretot davant la falta de dones a les juntes directives. En aquest sentit, alguns inclús parlen de que les mesquites han d'esdevenir un lloc no només de culte, sinó també de formació, escola, universitat, d'obrir les mesquites a altres activitats que no siguin estrictament religioses. Les administracions haurien de donar suport i facilitar aquests processos.

També s'ha de recordar la importància de tenir més presència dels musulmans als mitjans de comunicació i d'altres instàncies de poder simbòlic i d'informació. Sovint són no-

musulmans, periodistes, experts i/o acadèmics els que parlen sobre els musulmans o l'islam, però els que pateixen (i hi viuen) són els musulmans.

Tot i que s'hauria de donar suport a les expressions d'islam catalans i espanyols (també), s'ha de recordar que en cap cas no serà la panacea. Amb la segona generació no s'acaba solucionant els problemes d'integració ni de discriminació, sinó en altres països es crea greus problemes en les terceres generacions quan queda patent que aquestes poblacions encara no són considerats com 'a casa'.

RECOMANACIONS GENERALS

En termes generals, s'hauria de fer algun estudi que permeti anar més en profunditat sobre la implementació dels Acords a tot el territori. Aquest estudi hauria de respondre com aconseguir una millor implementació, quins obstacles hi ha a nivell jurídic-pràctic i polític, i si hi ha alguns punts que s'hauria de revisar per ser massa ambigües...

D'altra banda, s'hauria de sensibilitzar més a les persones musulmanes dels seus drets i a la resta de la població sobre els Acords existents (i per tant d'un marc legal que justifica les seves reivindicacions). En realitat, no haurien d'haver-hi ni Acords, ni Concordat, ni LOLR, sinó que s'hauria de fer una modificació legislativa que efectivament assegurés una igualtat per totes les confessions. S'hauria d'atorgar drets als ciutadans, no a les comissions. Perquè, obliguen a federar-se tot i no voler-ho fer, per gaudir dels drets que els pertanyen. Això acaba reproduint l'estructura federativa obsoleta existent.

En termes de polítiques en contra de la discriminació i la islamofòbia en general, s'haurien de fer campanyes contra la discriminació més generals, i en especial dins l'àmbit de la diversitat religiosa. Haurien de ser accions més generalistes, adreçades a tota la població, sobre el concepte de ciutadania, a partir del qual s'anirien fent accions més específiques per tal de combatre el fenomen de la islamofòbia. Un exemple d'aquesta forma de fer seria la mesura de govern impulsada per l'Ajuntament de Barcelona, el Pla de Lluita contra la Islamofòbia. Tot i que s'hauria de valorar gestionar aquests temes més aviat a través de l'Oficina per la No-Discriminació i denunciar quan es troba amb casos d'aquest estil. Malgrat això, tot i que és important treballar la imatge mediàtica, i el diàleg interreligiós, s'ha d'anar molt més enllà dels discursos i bones imatges. S'ha de lluitar per fer complir la llei també, tot i que és important reconèixer les diferències competencials que hi existeixen.

Finalment, sovint les mateixes comunitats no tenen informació sobre els serveis existents al seu abast. Per tant, sens dubte, s'ha de fer difusió sobre els serveis existents, les normatives, legislació, etc., pedagogia.